

Předtoleranční utajená církev/Čertův důl 1735

Obnovené zřízení zemské (Ferdinandem II. oktrojovaná ústava), v Čechách 10. května 1627, pro Moravu 10. května 1628, znamenalo radikální změnu pro státoprávní i náboženské uspořádání Čech i Moravy (němčina zrovnoprávněna s češtinou, stavovský systém nahrazen panovnickým absolutismem, za jediné povolené vyznání prohlášeno katolické, katoličtí preláti nahradili po dvou staletích zástupce královských měst).

Pro dosavadní, jistě 85%, většinu obyvatel (utrakvisté, němečtí luteráni, členové Jednoty bratrské) to znamenalo buď konvertovat ke katolictví nebo - zvolit ekonomicky i finančně nevýhodný odchod do exilu, zato si uchovat svobodu víry a svědomí. Takovou volbu neměli poddaní; pokud nezvolili konverzi, museli žít v utajení nebo také, ovšem protiprávně, emigrovat.

Postupně se začala formovat a přetvářet, pod silným protireformačním tlakem, *utajená evangelická církev*. Z dochovaných dokladů a svědectví lze doložit, byť hypoteticky, vývoj této utajené církve. Prolínaly se jakoby dvě linie:

První linie, *šhora*, představovala pomoc zahraničních evangelických církví. Ze zahraničí (Sasko, Lužice, Slovensko) přicházeli putující ordinovaní kazatelé (Kašpar Motěšický, Daniel Stránský, Martin Rohlíček, ze Slovenska Michal Dionysius, Jan Valeš), později i kazatelé-laici (Jiří Vostrý, Matěj Čoudil), které doprovázeli vždy místní průvodci. Kolportéři (Václav Kleych a jeho zeť Martin Horák ze Žitavy, Václav Vysokopolský) přinášeli evangelické knihy (Bible, modlitební knihy, písňové kancionály, Komenského spisy ad.), tištěné ve tvaru *špalíčků*.

Bohoslužby s vysluhováním večeře Páně se konaly tajně, většinou v noci, na mnoha odlehlých místech. V okolí Prahy na přilehlých vinicích. Také nedaleko obce Vinice v lokalitě Čertův důl, v opukové strži na dohled od dnešní silnice z Čáslavi do Chrudimi, patrně v dlouhém období, nejméně mezi lety 1670 a 1735.

Druhá linie se utvářela *zdola*. Postupně se v průběhu let měnil systém vzájemných kontaktů mezi jednotlivými evangelickými *středisky*. V životě takto zformovávané utajené církve tím stoupala role laiků. Důsledkem byl postupný přerod dříve kněžské církve, jak utrakvistické, tak bratrské, do církve presbyterní. Nepochybně se tady promítla i dřívější role bratrů soudců v Jednotě bratrské. Utajenost předtolerančního evangelického společenství vedla svým způsobem k typu *prvotní církve*.

Během celého období utajenosti se systém práce neustále obměňoval. Kněží Jednoty bratrské byli ze země vykázáni bezprostředně po roce 1620, v září 1623 byli panovnickým dekretem vypovězeni duchovní všech dalších evangelických církví.

Po Westfálském míru dosáhla v letech 1650-1654 první vlna rekatolizace vrcholu (brutalita vojska, aktivita jezuitského řádu, udavačství často vedené ziskuchtivostí, to vše znásobeno stavem společnosti po třiceti letech válečného běsnění).

Nejprve pracovali utajení kazatelé na území *okresu*, po roce 1650 už jen v rámci *kraje*. Po roce 1670 se systém přetvářel na práci putujících zahraničních kazatelů.

Za Karla VI. se rozeběhla druhá vlna tvrdé rekatolizace. 'Hrdelní řád' z roku 1717 znamenal značné zpřísnění soudních postihů 'kacířů', byť hrdelních rozsudků padlo jen několik; roku 1729 byl tak popraven v Kopidlně myslivec Tomáš Svoboda. V roce 1732 vedla tvrdost jezuitských 'misií' k nenásilnému vystoupení poddaných řady obcí na Opočensku, které bylo tvrdě potlačeno.

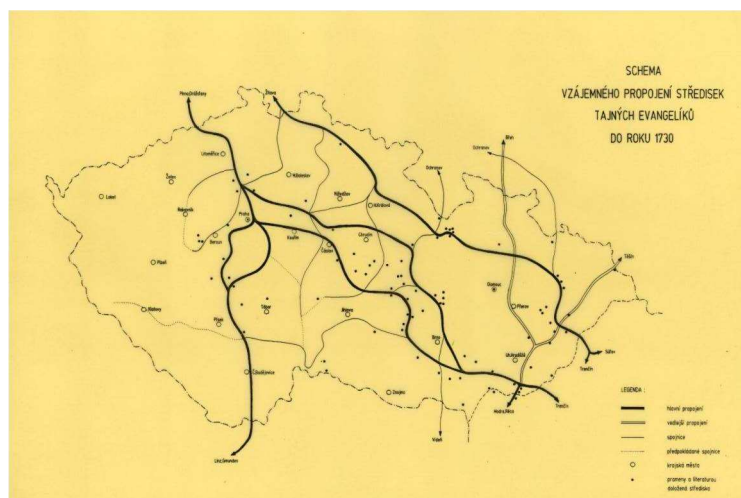
Novou emigrační vlnu vyvolal už luterský pietismus na začátku 18. století, zvedl ji zesílený rekatolizační útisk a po roce 1742 znásobila emigraci možnost odejít do Slezska, jehož většina byla mocensky připojena k luterskému Prusku.

Do roku 1730 probíhaly cesty putujících kazatelů po dvou vysledovatelných osách: První mířila ze Žitavy přes Hradecko a Valašsko do Trenčína, druhá vedla z Drážďan přes Litoměřicko a Polabí Vysočinou a jižní Moravu na Slovensko, anebo přes Prahu (s odbočkou do jižních Čech a na Linec) na Čáslavsko a Vysočinou na jih Moravy, kde se obě větve setkávaly.

K roku 1760 už byla 'žitavská' osa na Hradecku přerušena. Na jižnějším směru zůstaly ještě obě cesty průchozí, směr na Linec byl přerušen jižně od Prahy. Při vyhlášení tolerančního patentu na podzim 1781 lze doložit už jen směr Polabím a Čáslavskem přes Vysočinu na jižní Moravu.

Rozložení tolerančních evangelických sborů obou povolených církví, luterské a reformované, které se během dvou desetiletí po roce 1781 v Čechách a na Moravě ustavily především v Polabí, na Vysočině a na Valašsku, dobře odpovídá oblastem, ve kterých tajní kazatelé působili.

<https://mistareformace.cz/cs/m/predtolerancni-utajena-cirkev-certuv-dul-1735>

<https://veritas.evangelnet.cz/vystava-pronasledovani>